

Jo'rayeva Xolisxon Maxmud qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

xolisxonjorayeva18@gmail.com

Annotatsiya: Moliya bozori keng ko'lam va murakkab tarkibga ega infratuzilma hisoblanadi. O'z o'rnida u depozitlar, aksiya, obligatsiya, veksellar, derivativ (hosilaviy qimmatli qog'ozlar), valyuta va sug'urta bozorlarini o'z ichiga olishi bilan iqtisodiyotni harakatlantiruvchi kuch bo'lib xizmat qiladi. Bir-biriga o'zaro aloqador bo'lgan bu tizimni tartibga solish har qanday davlat uchun e'tiborga molik masaladir. Negaki, moliya bozorini taraqqiy toptirish- raqobat muhitini yaxshilash, moliyaviy boshqaruvning yangi turlarini qo'llashga ko'maklashish, xo'jalik yurituvchi subyektlarga investitsiyalarni jalb qilish bilan birga qo'shimcha ish o'rinlarini yaratish orqali ijtimoiy muammolarni ham hal etishga xizmat qiladi. Xalqaro miqyosda esa bu zanjir mamlakatlarni turli xil nazorat ishlarini amalga oshirish va tartibga solish islohotlarini o'tkazishga undaydi. Iqtisodiy globallashuvning vujudga kelishi natijasida paydo bo'lishi mumkin bo'lgan muammolarni maksimal darajada hal qilish orqali butun dunyo iqtisodiyotini tartibga solish har qanday mamlakat va uning tarkibidagi katta-kichik sektorlarining asosiy va muhim vazifasidir.

Kalit so'zlar: Globallashuv, xalqaro moliya bozori, moliyaviy instrumentlar, pul bozori, kapital bozori, valyuta bozori, qimmatli qog'ozlar bozori.

Xalqaro moliya bozorining iqtisodiy mohiyati turli davrlarda yashab o'tgan iqtisodchi olimlar tomonidan turli xil g'oyalari orqali nazariyalar yaratilgan. Lekin, har bir iqtisodiy kategoriyalar doimiy ravishda zamonaviy omillar asosida takomillashib boradi. Xalqaro moliya bozori ham hozirgi kunda qo'shimcha tarzda noan'anaviy zamonaviy yangi va xilma-xil funksiyalarni bajarmoqda. Moliyaviy globallashuv jarayonlari natijasida moliyaviy resurslar oqimi, jumladan transchegaraviy oqimi hajmining ortishi, o'z navbatida xalqaro moliya bozorining kengayishi va jahon iqtisodiyotining rivojlanishida ushbu moliyaviy resurslar roli oshmoqda. Mazkur jarayonlarni rag'batlantiruvchi omillar sifatida, moliya bozorlarini liberalizatsiyalashuvi, bank tizimida kompyuter texnologiyalarining rivojlanishi, moliyaviy operatsiyalar sohasida hosilaviy moliyaviy instrumentlardan (valyuta, foiz stavkalari, aktsiyalar bilan fyuchers, forvard kelishuvlari va boshqalar) keng foydalanish, shuningdek, moliya bozorining faoliyat ko'rsatish modelining o'zgarishi – bank modelidan hukmronlik qiluvchi fondga o'tishi hamda ofshor markazlar faoliyatini faollashuvini ko'rsatib o'tish mumkin.

Globallashuv jarayonlari xalqaro moliya bozorining shakllanishidagi asosiy bosh omillardan biriga aylandi. Shu bilan bir qatorda, ushbu jarayonga ta'sir etuvchi quyidagi: xalqaro moliya operatsiyalari amalga oshirish vaqti va operatsion xarajatlarini keskin qisqarishiga hamda asosiy moliya markazlarini bog'lovchi yangi informatsion-texnologiyalarni rivojlanishi, xalqaro moliyaviy instrumentlar bilan operatsiyalar va banklar faoliyatini liberalizatsiyalashuviga bog'liq holda xalqaro moliya bozori ishtirokchilari faoliyati shartlarini o'zgarishi, risklarni boshqarish va xedjrlash mexanizmlari asosida yangi xorijiy valyuta instrumentlarini paydo bo'lishi va rivojlanishi kabi boshqa omillarni keltirish mumkin. Yuqoridagi ma'lumotlar globallashuv va iqtisodiy integratsiyaning xalqaro moliya bozorini tartibga solishdagi ta'siri hamda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarni bartaraf etish va yangi yechimlar izlashning dolzarbligini namoyon etadi. Moliyaviy globallashuv sharoitida moliya bozorining rivojlantirishning asosiy maqsadi ishlab chiqarilgan tovarlarning eksport

salohiyatini oshirish, iste'molchilarni jahon talablariga mos keladigan tovarlar bilan ta'minlash va mamlakatning monetar siyosati barqarorligii ta'minlashdir. Mamlakatimizda kapital bozorini rivojlantirish borasidagi chora-tadbirlarda ushbu bozorni rivojlantirishning yaxlit strategiyasini shakllantirish, uning samarali infratuzilmasi shakllanishida ko'maklashish hamda ikkilamchi qimmatli qog'ozlar bozorini jadal rivojlantirish va kengaytirishga qaratilgan amaliy harakatlarni faollashtirish, korporativ boshqaruv tizimini ilg'or xorijiy tajribalar asosida takomillashtirish, kapital bozorini tartibga solish sohasida xalqaro aloqalarni rivojlantirish kabi masalalar alohida ustuvorlik kasb etishi lozim.

Bugungi kunda mamlakatimizda xalqaro moliya bozorini tartibga solishni takomillashtirish hamda globallashuv jarayonining moliyaviy instrumentlarni jalb etishga ta'siri hamda ularning tendensiyalarini yaxshilashga qaratilgan ilmiy takliflar ishlab chiqilmoqda. Bunda:

- moliyaviy axborotning ahamiyatini va uning global moliya bozori ishtirokchilari uchun foydalanish imkoniyatini oshirish zaruriyati ko'rib chiqiladi;
- transchegaraviy moliya oqimlarini tartibga solishning milliy tizimini yaratish yo'li bilan mamlakatlarning integratsiyasini tezlashtirish yo'llari aniqlanadi;
- xalqaro moliya institutlarining mavqeini mustahkamlash va global moliya bozorining rivojlanishida bozorlari shakllanayotgan mamlakatlarning ahamiyatini oshirish yo'llari ko'rib chiqiladi;
- O'zbekiston moliya bozorini tartibga solish usullari jahon tajribasi bilan solishtiriladi hamda maqbul yechim va tavsiyalar ko'rib chiqiladi.

Moliya bozori hamda zamonaviy moliyaviy infratuzilmaning rivojlanishi innovatsion rivojlanish yo'liga o'tishning asosiy shartlaridan biri hisoblanadi. Faqat shunday sharoitdagina investitsiya faoliyatini faollashtirish va investitsiya oqimlarini ishlab chiqarish, so'ngra esa yuqori texnologiyalar sohasiga qayta yo'naltirish mumkin bo'ladi. Zamonaviy moliya bozorlarining asosiy unsurlarini yaratmasdan turib, iqtisodiy o'sish asosiy omillaridan biri hisoblangan to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarning kirishiga erishib bo'lmaydi. Moliya bozori faoliyat ko'rsatishining asosiy tamoyillariga rioya etilishi davlatning tartibga solishga oid chora-tadbirlari bilan birga fond birjalari va bozor qatnashchilarining birlashmalari ishlab chiqqan qoidalarini uyg'unlashtirish asosida ta'minlanadi.

Xulosa qilib aytganda, iqtisodiy globallashuv sharoitida xalqaro moliya bozorini tartibga solish masalasida murakkablik yuzaga kelayotgan bo'lsada, zamonaviy texnologiyalar asrida iqtisodiyotning barcha sektori bu holatga tayyor turishi shart. Negaki, globallashuv jarayoni yuzaga keltirayotgan murakkabliklardan ko'proq iqtisodiy taraqqiyotga o'z hissasini qo'shmoqda.